

УДК 342.9

ПРЕДМЕТ ТА МЕЖІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБІГУ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

С. ДДЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

SUMMARY

The article stipulates that subject of administrative and legal ensuring of circulation and use of weapons on one hand is a relations of regarding acquisition, storage, accounting, transportation, manufacturing, repairing, sales, using, carrying, collection, transferring, exporting, importing, certification, transiting of weapons from Ukraine and its main parts (because these components are part of turnover) and use of weapons. On other hand, relations on protection of lives and health, life and health of others from unlawful encroachments. While limits of administrative and legal ensuring of circulation and use of weapons is outlines of such activities.

Key words: administrative and legal ensuring, limits, object, circulation of weapons, use of weapons.

АНОТАЦІЯ

У статті визначено, що предмет адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї, з одного боку, складають суспільні відносини щодо придбання, зберігання, обліку, перевезення, виробництва, ремонту, реалізації, користування, носіння, колекціонування, передачі, експорту, імпорту, ввезення, сертифікації, транзитного перевезення та вивезення з території України зброї та її основних частин (оскільки ці складові є елементами обігу) та застосування вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, а з іншого боку – відносини з приводу захисту свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Тоді як межі адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї окреслюються напрямами такої діяльності.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, застосування зброї, межі, предмет, обіг зброї.

Постановка проблеми. Зброя є невід'ємним засобом сучасного суспільства. За допомогою зброї людина боролася з конкурентами у дикій природі та собі подібними, добувала їжу, територію, матеріальні цінності, жінок тощо. Не дивно, що в одній із найбільш логічних мов світу – англійській, позначення кисті руки і зброї вимовляються і пишуться однаково «arm». Іншими словами, зброя визначалась, як єдине ціле з рукою мисливця або воїна. Зрозуміло, що в умовах сьогодення не всі люди ходять із зброєю, однак люди продовжують її широко використовувати з метою полювання, спорту, задоволення культурних інтересів, самооборони, забезпечення правоохоронної діяльності і в період ведення війн, на жаль, для вбивства вояків противника. Відповідно, зброя є об'єктивною реальністю, яка потребує в період мирного часу правового, в першу чергу, адміністративно-правового врегулювання.

Адміністративно-правове забезпечення передбачає регламентовану адміністративно-правовими нормами діяльність суб'єктів державно-владних повноважень, яка спрямована на створення необхідних умов для належного функціонування певної сфери суспільного життя, та встановлену адміністративно-правовими нормами систему гарантій належного функціонування такої сфери [1, с. 36].

Питання забезпечення безпеки громадян та їх права на самозахист із давніх часів знаходиться на передньому плані проблем правознавства. В межах переходу України під юрисдикцію ЄС є надзвичайно актуальним питання адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні, а тому необхідно з'ясувати межі та предмет такої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців вже звертали свою увагу на дану проблематику. Серед них як вітчизняні, так і зарубіжні «світила науки», зокрема: О. Бокій, А. Благов, В. Гуменюк, А. Долгополов, Д. Корецький, А. Корнієць, А. Кофанов, І. Кузнецова, О. Піджаренко, М. Федоров, Е. Шелковникова та інші.

Проте аналізованої нами проблематики вони торкалися лише опосередковано, досліджуючи інші більш загальні, спеціальні та суміжні чинники. Тим самим предмет та межі адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні в адміністративному аспекті є дослідженими поверхово, безсистемно та потребують подальших наукових розробок.

Мета статті. На основі теорії адміністративного права, аналізу відповідних нормативно-правових актів, праць учених та інших джерел з'ясувати предмет та межі адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Р. Ігонін, поняття «адміністративно-правового забезпечення» є надзвичайно важливою категорією для адміністративно-правової науки. Свідченням цьому є велика кількість наукових праць, у назвах яких воно використовується. Також існують численні приклади використання поняття «механізму адміністративно-правового забезпечення» [1, с. 36]. Проте адміністративною наукою ще не виведено однозначне визначення цього терміну, а його трактування, в більшості випадків, прирівнюється до адміністративно-правового регулювання (регламентування).

З огляду на це, із загальної теорії права, предмет правового регулювання – сукупність якісно однорідних суспільних відносин, урегульованих правовими нормами [2, с. 381]; це конкретні вольові суспільні відносини, що регулюються правом чи об'єктивно потребують правового регулювання [3, с. 418].

Професор О. Скакун зазначає, що предмет правового регулювання вказує, на яку сферу (або коло) суспільних відносин спрямований вплив норм права, зокрема, їх диспозицій (прав і обов'язків). Предмет правового регулювання – умовне виокремлення відособленого кола (сукупності) суспільних відносин, що мають єдину якість і потребують упорядкування. Це дає змогу узагальнити норми права, які регулюють

коло суспільних відносин у певній сфері у таку нормативну спільність, як галузь права [2, с. 382].

Таким чином, предметом адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї є всі можливі суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у цій сфері на основі норм адміністративного права.

До властивостей предмета правового регулювання відносяться такі ознаки: суспільні відносини мають вольовий характер, тобто право регламентує лише свідомі та вольові дії людей (психічно хворі, обмежені в дієздатності особи, люди під гіпнозом не можуть усвідомлювати своїх дій, а тому їх поведінка не може регулюватися нормами права); право регулює лише ті суспільні відносини, що об'єктивно потребують регуляції та можуть бути об'єктом такого регулювання; право регулює найбільш важливі суспільні відносини, що мають значення для всіх суб'єктів правовідносин [3, с. 418].

Сфера обігу та застосування зброї об'єктивно потребує адміністративно-правового забезпечення з боку суб'єктів публічного адміністрування та є об'єктом такої діяльності. При цьому норми адміністративного права, які забезпечують обіг та застосування зброї, поширюють свій вплив лише на дієздатних та деліктоздатних суб'єктів у відносинах у цій сфері.

Окреслюючи предмет певної сфери регулювання, потрібно пам'ятати, що предмет адміністративного права становлять суспільні відносини, які виникають із метою реалізації і захисту прав громадян, створення нормальних умов для функціонування громадянського суспільства й держави. Такі відносини пов'язані з: 1) діяльністю органів виконавчої влади; 2) внутрішньоорганізаційною діяльністю інших державних органів, підприємств, установ, організацій; 3) управлінською діяльністю органів місцевого самоврядування; 4) здійсненням іншими недержавними суб'єктами делегованих повноважень органів виконавчої влади; 5) здійсненням правосуддя у формі адміністративного судочинства [4, с. 393].

Тобто, виокремлення предмета правового забезпечення здійснюється з метою реалізації і захисту прав громадян, нормалізації функціонування держави та громадянського суспільства у сфері обігу та застосування зброї.

Таким чином, предмет адміністративно-правового забезпечення у сфері обігу та застосування зброї, з одного боку, складають суспільні відносини відносно придбання, зберігання, обліку, перевезення, виробництва, ремонту, реалізації, користування, носіння, колекціонування, передачі, експорту, імпорту, ввезення, сертифікації, транзитного перевезення та вивезення з території України зброї та її основних частин (оскільки ці складові є елементами обігу) та застосування вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, а з іншого боку – відносини з приводу захисту свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

У законопроекті «Про зброю» є визначення цих складових. Зокрема, виробництво зброї – це виготовлення зброї, її основних частин та (або) складання зброї, виготовлення або спорядження боєприпасів чи виготовлення піротехнічних сумішей до них; реалізація зброї – торгівля зброєю, основними частинами до неї, боєприпасами, патронами відповідно до отриманих ліцензій та на підставі виданих дозволів; ремонт зброї – це лагодження, реставрація чи переробка зброї шляхом усунення пошкоджень, заміни, відновлення або відповідної обробки спрацьованих деталей; зберігання зброї – володіння нею у місці, що не знаходиться безпосередньо при особі; носіння зброї – носіння зарядженої зброї особою поза місцем її постійного зберігання; перевезення зброї та боєприпасів – транспортування їх як багажу або разом із собою у стані,

що виключає можливість миттєвого застосування зброї; застосування зброї – здійснення умисного прицільного пострілу або інший спосіб використання бойових властивостей зброї з метою ураження живої чи іншої цілі, подачі сигналу тощо; сертифікація зброї і бойових припасів – підтвердження уповноваженими державними органами відповідності тактико-технічних даних конкретних видів і типів зброї, бойових припасів до неї обов'язковим вимогам нормативно-правових актів із стандартизації [5].

Прикладами таких відносин є, зокрема, ліцензійно-дозвільні процеси у цій сфері. Коли особа має намір отримати документ дозвільного характеру, вона звертається до відповідного суб'єкта публічного адміністрування з метою надання такої послуги. Саме з цього моменту і виникають правовідносини між ними. Проте суб'єктами таких відносин можуть бути не тільки «особа – публічна адміністрація», а й суб'єкти публічного адміністрування між собою.

Отже, предмет адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї включає в себе досить широке коло можливих і існуючих правовідносин.

Що стосується меж адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї, то у відповідності до загальної теорії права – це рубежі владно-вольового впливу громадянського суспільства (народу) і держави (її органів) на суспільні відносини [3, с. 418]. Науковці також застосовують терміни «сфера правового впливу» або «сфера правового регулювання». В свою чергу, сфера правового регулювання – це сукупність суспільних відносин, яку можна і необхідно впорядкувати за допомогою права і правових засобів. Інакше: сфера правового регулювання – галузь соціального простору, яка охоплена правом. Це, насамперед, суспільні відносини – економічні, політичні, соціально-культурні. Йдеться про ті суспільні відносини, функціонування яких неможливе без використання правових засобів [3, с. 419].

Зрозуміло, що у сфері забезпечення обігу та застосування зброї існує великий масив інструментарію, яким користується публічна адміністрація. Зокрема, це встановлення адміністративних норм, які покликані охороняти та гарантувати права, свободи та законні інтереси суб'єктів цих відносин; вплив на конкретних, індивідуалізованих суб'єктів таких відносин тощо.

Сфера і межі правового регулювання вказують на ту галузь соціального простору, в якій право здатне надавати прогресивно-перетворюючий вплив на суспільне життя, спрямовувати людську діяльність і сприяти її розвитку. Правильне визначення сфери і меж правового регулювання необхідне для того, щоб виключити використання юридичних інструментів у сферах взаємодії людей, потребує інших засобів соціальної регуляції [6, с. 401].

Окрім того, за допомогою меж визначаються предмети та окреслюються сфери правового регулювання. Хоча право загалом виникає як складна регулятивна метасистема, здатна охопити всі сфери суспільного життя, забезпечити загальний правопорядок, здійснити різносторонній нормативний вплив на соціальні процеси, врахувати інтереси фізичних і юридичних осіб, проте не все у суспільних відносинах урегульовано правом. Право не може поширюватися на ті соціальні явища, що об'єктивно не допускають формального, юридичного впорядкування. Правом не можуть бути регламентовані розумова діяльність людини та її особисте життя. Безпосередня праця людини зі створення матеріальних чи духовних благ також не регулюється правом, якщо при реалізації своїх інтересів, знань, навичок, умінь, здібностей вона не втручається у сферу іншої людини, суспільства, держави. Скласти сферу правового регулювання можуть лише ті відносини, що піддаються правовому врегулюванню. Право регулює конкретні,

найбільш звужені, глобальні відносини і перетворення, що проходять через волю і свідомість людей. Відносини, що регулюються іншими соціальними нормами (моральними, корпоративними, релігійними, звичасними тощо), становлять сферу суспільного саморегулювання. Між зазначеними сферами існує тісна взаємодія [3, с. 382].

Порядок обігу та застосування зброї встановлюється і регулюється різними законами, законодавчими актами, а також постановами Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими уповноваженими державними органами. Спеціалізованого закону в цій сфері поки що немає.

Обіг та застосування зброї здебільшого регулюються адміністративним та кримінальним правом, хоча свій вияв знаходять і норми цивільного права. Проте, згідно з висновками професора Д. Корецького, ряд термінів і понять адміністративного закону не співпадає з аналогічними категоріями, розробленими теорією криміналістики та тими, що використовуються в кримінальному законодавстві [7, с. 120].

Адміністративним правом регулюються правила стрільби з вогнепальної, холодної металеві чи пневматичної зброї в населених пунктах і не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку (ст. 17КУпАП); порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї (ст. 190 КУпАП); порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї та боєприпасів, порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і правил взяття на облік (ст. 191, 192 КУпАП); ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів, порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів, порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст. 193, 194, 195 КУпАП); порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них (ст. 195-1 КУпАП) [8]. У свою чергу, під юрисдикцію ККУ підпадають лише нарізна вогнепальна зброя, саморобна вогнепальна зброя, вогнепальна зброя спеціального призначення та холодна зброя [9].

Таким чином, під юрисдикційність норм адміністративного права підпадає немало різновидів суспільних відносин у сфері обігу та застосування зброї.

Висновки. Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки відносно предмета та меж адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні:

- трактування терміну «адміністративно-правове забезпечення» в більшості випадків прирівнюється до адміністративно-правового регулювання (регламентування);
- предметом адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї є всі можливі суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються в цій сфері;

- сфера обігу та застосування зброї потребує адміністративно-правового забезпечення з боку суб'єктів публічного адміністрування, та може бути об'єктом такої діяльності;

- норми адміністративного права, які забезпечують обіг та застосування зброї, поширюють свій вплив лише на дієздатних та деліктоздатних суб'єктів у відносинах у цій сфері;

- виокремлення предмета правового забезпечення здійснюється з метою реалізації і захисту прав громадян, нормалізації функціонування держави та громадянського суспільства;

- суб'єктами відносин у цій сфері можуть бути не тільки «особа – публічна адміністрація», а й суб'єкти публічного адміністрування між собою;

- у сфері забезпечення обігу та застосування зброї існує великий масив інструментарію, яким користується публічна адміністрація;

- порядок обігу та застосування зброї встановлюється і регулюється різними законами, законодавчими актами, а також постановами Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими уповноваженими державними органами;

- обіг та застосування зброї здебільшого регулюються адміністративним та кримінальним правом, хоча свій вияв знаходять і норми цивільного права.

Отже, предмет адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї, з одного боку, складають суспільні відносини відносно придбання, зберігання, обліку, перевезення, виробництва, ремонту, реалізації, користування, носіння, колекціонування, передачі, експорту, імпорту, ввезення, сертифікації, транзитного перевезення та вивезення з території України зброї та її основних частин (оскільки ці складові є елементами обігу), та застосування вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, а з іншого – відносини з приводу захисту свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від неправних посягань. Тоді як межі адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї окреслюються напрямками такої діяльності.

Список використаної літератури:

1. Ігонін Р.В. Поняття адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції / Р.В. Ігонін // Адвокат. – 2011. – № 1. – С. 36–40.
2. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: підручник / О.Ф. Скакун. – Вид. 4-те, допов. і переробл. – К. : Правова єдність, 2013. – 524 с.
3. Теорія держави та права : підручник / Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є.О. Гіди. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – 576 с.
4. Адміністративне право України : підручник / [Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дяченко та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка. – К. : ЮрінкомІнтер, 2005. – 544 с.
5. Про зброю: проект Закону України № 3069 від 22 серпня 2008 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.shooting-ua.com/zakon/zakon_12.htm.
6. Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. В.В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001. – 520 с.
7. Корецкий Д.А. Криминальная армология / Д.А. Корецкий. – М.: Астрель, 2010. – 607 с.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
9. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.